

Contributia cronicarilor romani la dezvoltarea literaturii romane

De-a lungul timpului, oameni precum Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce si Dimitrie Cantemir au saltat literatura romana pe cele mai inalte culmi.

In conceptia despre lume si viata, Grigore Ureche, primul cronicar care a scris in limba tarii, este un providentialist. Ca toti contemporani sai, el considera ca Dumnezeu a creat lumea si tot el o carmuieste, facandu-si simtita prezenta in anumite fenomene naturale.

Ideile sale politice sunt acelea ale marii boierimi. Domnul este unsul lui Dumnezeu pe pamant, inasa trebuie sa conduca tara dupa sfatul boierilor, sa fie "o matca fara ac". Iubirea de tara si dorinta de a o vedea independenta se stravede la tot pasul in paginile cronici, de unde atitudinea lui antiotomana. De aici admiratia lui Ureche pentru figura lui Stefan cel Mare, caruia ii consacra, pe drept cuvant, un insemnat numar de pagini in cronica sa. Facandu-si studiile in Polonia, la Lvov, si venind in contact cu ideile umanismului, cronicarul acorda o mare importanta rolului personalitatii in dezvoltarea istoriei. Independenta Moldovei, ca si intrega epoca de inflorire de pe timpul lui Stefan cel Mare, se datoreste, dupa Grigore Ureche, aproape exclusiv personalitatii exceptionale a marelui voievod, pe care scriitorul il reda cu mandrie ca exemplu, contemporanilor sa. Scrisul lui Ureche are inasa un caracter sobru si concis, restrans aproape numai la faptele domnitorului, pe care le comenteaza lapidar in cate o "invatatura" sau "nacazanie". Relatarea se face intr-un limbaj popular, de povestire si, pe alocuri, de pomelnic, simbla insiruire de fapte. Cronicarul e un moralist, observa caracterele si le judeca, in lumina

concepciilor sale, folosindu-se adesea, pentru conciziune, de maxime preluate din Biblie sau din vorbirea curentă. Toate aceste trasături ale scrisului lui Ureche pot fi aflate, în mic, în cunoscutul paragraf consacrat portretului lui Ștefan cel Mare, ieșit parca din pînă lui Tit Liviu roman. În cadrul expunerii cronicii, Ștefan cel Mare, are un rol ilustrativ, de gravură, menită să emoționeze pe cititor, după ce, în paginile anterioare s-a edificat asupra personalității domnitorului prin expunerea faptelor acestuia.

Mai învățat decît Grigore Ureche, Miron Costin, care de asemenea își făcuse studiile în Polonia, la un colegiu iezuit din localitatea Bar, are aceleași concepții filozofice și politice ca și predecesorul său. În plus, am putea adăuga la el o anumită notă de scepticism cu privire la posibilitatea scuturării jugului otoman, lucru ce se explică prin epoca în care a trăit cronicarul, cînd dominația turcească din afară, favoriza tot mai mult asupra feudală și decădăra dinăuntru țării.

Ca scriitor, Miron Costin este mai “cult” decît Grigore Ureche, și fraza sa, păstrand unele elemente populare, este stilizată în chip conștient, pentru urmărirea efectelor. “Miron observă sistematic, compune, și ceea ce ieșe de sub pînă lui, mult mai puțin spontan, este rodul unei arte” – scrie George Calinescu în “istoria literaturii române”. Avînd adesebateri o problemă foarte importantă, aceea a demonstrării latinității poporului nostru și a înlăturării aserțiunii calomnioase venită din partea lui Șimion Dascalul, în “De neamul moldovenilor...”, cronicarul caută din capul locului, tinută demnă, intelectuală. Ceea ce impresionează în acest început al dezertăției sale este stăpînirea vibrației emotive, izvorată din patriotism ardent, dar acoperită într-o expunere ce caută să convinge prin justetea și obiectivitatea argumentării. Împrumutînd din sintaxa latină punerea verbului din principală la sfîrșit și construcția amplă, cronicarul realizează pe deplin ceea ce își propune. Moralist și el, Costin caută să caracterizeze lapidar, dar cu patrunzere și plasticitate, pe istorici care s-au ocupat înainte să de problemă în chestiune.

În sfîrșit, din străduința pentru conciziune, lui Miron Costin îi se întîmplă uneori să spună câte o vorbă memorabilă, care se constituie în maximă, cu caracter înalt moralizator: “... să aibi vreme și cu cetitul

cartilor a face iscusita zabava, ca nu este alta si mai frumoasa si mai de folos in toata viata omului, zabava, decat cetitul cartilor”. Din scripturi “agonisim nemuritoriu nume”; “Cercati scripturile. Scriptura departe lucru de ochii nostrii, ne invata cu acele trecute vremi, sa pricepem cele viitoare”.

Privite indeaproape, sub raport stilistic indeosebi, fragmentele lui Ion Neculce, din “O sama de cuvinte” sunt niste instantaneie epice, schite si nuvele in raccourci, de o mare conciziune. Romanticii de la mijlocul secolului trecut, un Negruzzi, un Bolintineanu, sau un Alecsandri i-au reluat si dezvoltat motivele, in spiritul pasoptist al epocii. Fireste, nota patriotica a fost mult accentuata, insa urmasi, oricat de talentati, sunt departe de arta spontana a cronicarului (am spune, sunt lipsiti de autenticitate). In orice caz, ca poeti romantici, ei pun avant si solemnitate, lucru ce nu sunt de gasit la Neculce, prozator si povestitor intru totul apropiat lui Ion Creanga. Ca si Creanga, cel din povesti si cel din povestiri, Neculce este un colportor care trage cu urechea: “ ase vorbascu oamenii”, ”dzic sa fie..”, etc., dand apoi in vileag cate o intamplare sau cate un gest memorabil al cutarui, sau cutarui personaj istoric, daca nu adevarat, posibil totusi, caci, spune cronicarul, in prezentarea anecdotelor sale: ”Deci, cine va ceti si le va crede, va fi bine, iara cine nu le va crede, iara va fi bine; cine pre cum ii va fi voia asa va face”. Neculce ne apare ca primul nostru culegator de folclor, e drept, numai al unui anumit soi de folclor, acela care tine de legenda istorica. Insa, ca si mai tarziu Anton Pann si Creanga, Neculce nu este un culegator de folclor, pur si simplu. Marca personala a artei prozatorului se vede, precum se descrie in cronica, printr-o punere in pagina bine masurata, desi altcum spontana. Mai mult inca, asemenea, din nou, lui Anton Pann si lui Creanga, Neculcea obisnuieste, cel mai adesea, sa aduca, odata cu relatarea faptului, comentariul sau foarte personal. Ceea ce se intampla si aici, in ultimele siruri, unde mentalitatea boierului cu respect pentru vechile oranduieli si dispret fata de amestecaturile prostimii parvenite. Modalitatea narative directa, stilul firesc si apropiat de cel popular, continutul epic si general-uman atat al cronicii, cat si al legendelor, toate au constituit un bogat izvor de inspiratie a literaturii noastre ulterioare.

Personalitate enciclopedică, “Inorogul alb” al gândirii românești, cum îl considera Lucian Blaga, *Dimitrie Cantemir* s-a afirmat ca scriitor, geograf, filozof, teolog, lingvist, folclorist, etnolog și om politic. Solid și format în variate domenii, politolog, diplomat înscut, beizadea a creștină a câștigat încrederea sultanului Ahmed al III-lea, de la care a obținut favoarea de a consulta documentele istoriei imperiale, pe care le-a utilizat în realizarea celebrei opere “Creșterea și descreșterea Curții otomane”, rămasă și astăzi o lucrare de referință în bibliografia de specialitate.

Creativitatea sa este diversă, de la studiile de logică la literatura de ficțiune. Un loc important, ocupă în opera lui Cantemir “Hronicul vechimei a romano – moldo – vlahilor”, lucrare redactată între anii 1719 – 1722. Deși Cantemir era concentrat mai ales asupra operelor sale de anvergură, dedicate Imperiului Otoman și nației sale, cea mai cunoscută lucrare a sa rămâne “Descrierea Moldovei (Descriptio Moldaviae)”, redactată în limba latină și publicată în 1716, la cererea Academiei de Științe din Berlin, consusă atunci de prestigiosul G.W. Leibniz, fondatorul și primul ei președinte. De-abia în 1895 a fost publicată, întâia oară în limba națională, spiritualitatea românească redobândind, abia după un secol de la moartea autorului, scrierea sa cea mai modernă. “Hronicul vechimei...” este ultima sa scriere și cea mai erudită, în care, tratează critic și sistematic, istoria românilor de la originile sale, privind cronologic evenimentele și dispunând informația în jurul temei centrale, aceea a continuității existenței poporului nostru. Cantemir este un spirit continuator, preluând afirmațiile cronicarilor moldoveni, dar exagerând în susținerea originii pur latine a neamului românesc, idee regăsită și în operele istoricilor Școlii Ardelene. Dimitrie Cantemir a susținut originea romantică a națiunii și a limbii noastre în spiritul ideilor umaniste, pledând în favoarea afirmației sintetice că “suntem urmașii unui popor care a creat o civilizație și o cultură clasică.

Aparută în epoca elenistică, continuată în Antichitatea târzie și dezvoltată, îndeosebi în Bizanț, cronică este bogat reprezentată de-a lungul Evului Mediu.

In cuprinsul manifestarilor ce caracterizeaza inceputurile culturii romane, pe langa literatura populara si scrierile religioase, primele semne de literatura apar o data cu istoriografia cronicarilor.

In Moldova: **Grigore Ureche** “ Letopisetul Tarii Moldovei”, cuprinzand istoria Moldovei de la 1359 pana la a-II-a domnie a lui Aron – Voda (1594)

Miron Costin “Letopisetul Tarii Moldovei de la Aron – Voda incoace”, prezentand istoria Moldovei de la 1595 pana la Dabija – Voda (1661)

Ion Neculce “Letopisetul Tarii Moldovei de la Dabija – Voda pana la a-II-a domnie a lui Constantin Ioan Mavrocordat (1661-1743)”, precedata de un numar de 42 de legende isorice, adunate sub titlul “O sama de cuvinte...”.

In Muntenia: “Letopisetul cantacuzinesc” si “Cronica Balenilor”;

Radu Greceanu, a scris cronica domniei lui Constantin Brancoveanu intitulata mai tarziu “Viata lui Constantin – Voda Brancoveanu”.

Radu Popescu, a consemnat “Istoriile domnilor Tarii Romanesti”.